

Paul Strathern

90 dakikada

SCHOPENHAUER

VS
22

90 dakikada SCHOPENHAUER

Paul Strathern

90 Dakikada Schopenhauer

Yeni Seri: 21

90 Dakikada Filozoflar: 7

Almanca'dan Çeviren: Melek Yıldırım

Redaksiyon: Mehmet Ukşul

Tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

© Gendaş A.Ş.

Birinci Basım

Ekim 1997

ISBN 975-7809-35-7

Editör

Adnan Özer

Kapak Tasarımı

Murat Bozkurt

Dizgi

Era (512 36 76)

Kapak ve İç Baskı

Perspektiv

Cilt

İtimat Mücellithanesi

Gendaş A.Ş.

Çatalçeşme Sk. No: 19

Cağaloğlu-İstanbul

Tel-Fax: (0212) 520 82 12 - 527 10 20

Önsöz

Modern felsefe çağı Descartes ile başlamıştır. Descartes her şeye kuşku ile yaklaşmış ve bilgi birikimimizi tek bir kesin bilgi ile sınırlandırmıştır: “Cogito ergo sum” (Düşünüyorum, öyleyse varım). Ne yazık ki ardından da hiçbir şey olmamışcasına bilgi birikimimizi yeniden aynı şekilde inşaa etmeye çalıştı.

Onun ardından İngiliz empiristler - Locke, Berkeley ve Hume - benzer bir yıkıcı süreç başlatarak kendi dönemlerindeki dogmaları ‘Bilgi sadece deneyim yoluyla oluşur’ iddiasıyla çürütmeye çalıştılar. Hume bu düşünce akışını sonuçlandırduğunda in-

sanlığın harika bilgi yapısından geriye sadece bir enkaz kaldı. Hume yaşadıklarımızın, felsefi bakımdan zorunlu vargılara izin vermeyen kaotik sezgilerden başka bir şey olmadığına dair güçlü argümanlar geliştirdi.

Bir filozof felsefeyi temellerinden yoksun bırakmıştı işte bu abeslik Kant'ı kendi deyişiyile o meşhur "dogmatik uykusundan" uyandırdı. Kant empirizme karşı onun etkisi altında kalmadan mücadele etti ve felsefi sistemlerin en büyüğünü yarattı.

Kant'ın sistemiyle karşılaştırıldığında Hegel'in garip sistemi yüce olandan gülünç olana doğru atılmış bir adımdı. Çağdaşı Schopenhauer bu sistemi yakışık alır bir küçümsemeyele karşılamıştır. Schopenhauer bilgi kuramı açısından Kant'çıydı. Bu

onun felsefesinin bir yanısıdır. Fakat Kant aynı zamanda güzellik ve yücelik dolu bir ahlak sistemi de yarattı. Ona göre dünya ahlaki bir temel üzerine kuruluydu. Söylenenlere göre son sözleri "iyidir" oldu. Dünyanın anlamını irdeleyen ve son büyük eseri olan kitabını Şu tümcelerle tamamladı: "zerinde düŐündükçe iki Şey ruhumu daima yeni ve giderek artan bir hayranlık ve saygı ile dolduruyor: Üstümdeki yıldızlı gökyüzü ve içimdeki ahlak yasası."

İlerleyen bölümlerde de göreceğimiz gibi, Schopenhauer bu konuda tamamen farklı görüŐteydi.

Schopenhauer (1788-1860)

Schopenhauer ile tekrar gezegenimize dönüyoruz, hemde her iki ayağımızın üzerine basarak. Schopenhauer insan olarak türünün çekilmez örneklerinden biriydi, ancak yazıları olağanüstü güzelliindedir. Platon'dan bu yana gelmiş geçmiş en iyi üsluba sahip kişidir, düşüncelerini çok ateşli ve canlı bir şekilde yazıya dökmüştür. Sokrates'ten bu yana hiçbir felsefe, yaratıcısının kişiliğinden bu kadar izler taşımadı. Ancak unutulmaması gereken bir şey var: Kağıt üstünde akıllıca duran, olgulara derin bir bakış getiren ve tüm saçmalıklara son veren düşünceler gerçek yaşamda sa-

vunulduklarında çoğunlukla alaycı, bencil ve saldırgan oldukları izlenimini veririler. Komedyenlerin pek azı aynı zamanda “harika insan” olarak şöhret yapmıştır ve komik felsefeci az bulunuyor diye onları bu kuralın dışında tutamayız. (Sokrates, karısı Xanthippe’nin kendisi hakkında yaptığı yorumlar günümüze aktarılmadığı için çok şanslı.)

Ancak Schopenhauer’i ilginç kılan başka bir şeydi. “Karamsarlığın Filozofu” olarak tanımlanıyor olması tesadüf değildir. Birçok büyük filozofta, en iyi davranışlarını sergiledikleri ve bizden de aynı şekilde davranmamızı bekledikleri duygusuna kapılırız. Onlarda her şey çok ciddi ve ahlaklıdır (Hume bile felsefeyi demonte ettiği halde çok ciddiye alır). Schopenhauer

ise dünyayı ve içindeki yaşantımızı kötü bir şaka olarak algıladığını saklamaz. Bu açıdan bakıldığında dünyanın durumunu ona iyimserlik veya teleolojik açıdan yaklaşanlara göre çok daha gerçekçi bir biçimde betimlemiştir kuşkusuz. Schopenhauer'in karamsarlığı yüzyıllarca süren hristiyanlığın ve rasyonalizmin pedagojik bilgiçliğinden sonra çok ferahlatıcıydı. Ancak Schopenhauer'in karamsarlığı onun "Kaderimiz dünyanın umurunda değil" iddiası ile sınırlıdır; dünyanın bizleri kasıtlı olarak hayalkırıklığına uğrattığını söylemedi.

Stoacılar, bu korkunç dünyanın tüm kötülüklerine karşı insanın kendisini sarsılmaz bir iç huzurla bağışık hale getirmesi gerektiğini öğütlediklerinden beri böyle şeyler sesli bir bi-

çimde dile getirilmemişti. Schopenhauer aynı yaraya parmak bastı, ancak çok daha dünyevi ve mücadeleci kalarak. Ayrıca bedenini ve bedensel hazları köklü bir şekilde inkâr edemeyecek kadar da bencildi (Buna rağmen o, kendisini örnek bir çileci olarak gördü). Schopenhauer'in popülerliği bu çelişkisinden de kaynaklanıyor. Bu çelişki tüm hayatı boyunca çözemediği bir iç çatışmayı yansıtıyor.

Arthur Schopenhauer 22 Şubat 1788 yılında günümüzde adı Gdansk olan Danzig'te doğdu. Körfezin diğer tarafında kendisine örnek aldığı Kant yaşıyordu. Schopenhauer'in babası tüccardı ve köklü bir patrisyen ailesinden geliyordu. Annesi sanatsal çabalarını kocasının ölümüne dek bastırmak zorunda kalan hayat dolu bir

kadıncı. Schopenhauerler kendilerini dünya vatandaşı kabul ediyorlardı ve bu nedenle oğulları için hem Almanca'da, hem Fransızca'da hem de İngilizce'de aynı şekilde yazılan Arthur ismini seçtiler. Yabancıları sevdiklerini pek söyleyemeyeceğimiz Prusyalılar 1793 yılında Danzig'i işgal ettiklerinde, baba Schopenhauer kenti terk ederek işi ve ailesiyle beraber serbest ticaret kenti Hamburg'a taşındı. Schopenhauerler burada kentin eski ve güzel tüccar evlerinden birinde, Neuer Wandrahm 92 adresinde, yüksek kulesi Hamburg'un sembollerinden biri olan Katharinen kilisesinin karşısında yaşadılar. Yeni evleri, içinde konuk yemek masası da bulunan kartonpiyerli bir balo salonunu barındıracak denli heybetliydi.

Evin arka cephesinde büyük ambarlar bulunuyordu. Bunlar kanala dek uzanırdı ve yük sandalları burada boşaltılırdı. Kentin varlıklı insanların yaşadığı bunun gibi birçok ev vardı. Bu evler onlara ağırbaşlı, oturaklı ve saygın tarzlarını uygulama imkânı sunuyordu. Kısacası, Schopenhauerlerin evi rahat bir yuva olmaktan uzaktı ve küçük Arthur az sevgi gören (ve sonunda buna da hiç gereksinimi kalmayan) çok bilmiş, ukala bir çocuk olup çıkmıştı.

On yaşına geldiğinde Arthur ailesi tarafından iki yıllığına Fransa'ya gönderildi. Burada, Le Harve kentinde yaşayan, babasının bir iş arkadaşısının evinde kaldı. Evin oğlu Anthime ile arkadaşlık kurdu ve onu manevi kardeşi olarak algıladı.

Schopenhauer onbeş yaşındayken annesi ve babasıyla birlikte iki yıl sürecekle ve Avrupa'yı kapsayacak bir kültür ve eğitim seyahatine çıktı. Londra'da Picadilly ve tiyatrolar* onu adeta büyüledi. Ancak daha sonraki bir kaç ayını kendi değişiyle bir "Mısır Karanlığı" içersinde geçirdi. Ailesi İskoçya seyahatine çıktığında Wimbledon'da İngilizce öğrendi. İngilizce özel okulunda geçirdiği günler, Schopenhauer'in hiçbir zaman Prusya'da bir okula gitmemesinden dolayı kaçırđı her şeyi yaşamasına neden oldu: Kahvaltıdan önce banyoya sokuluyor, öğretmenleri tarafından düzenli olarak dayak yiyor, ingiliz yemekleri

* Gösterişli sokak aydınlatmaları ve parke taşlarla döşeli sokaklarıyla Londra, karanlık kentlere ve kirli sokaklara alışık Kıta Avrupası'nın insanlarına muhteşem bir görünüm sunmaktaydı.

ve bitmek bilmez kilise ayinlerine katlanmak zorunda bırakılıyordu.

Okul, onu bekleyen tarihi ve turistik yerler için iyi bir hazırlıktı. Bordeaux'da Hölderlin'in kendisinden iki yıl önce bunama nöbeti geçirerek kaçtığı evde iki ay yaşadı. Toulon'da ise altı bin kürek mahkumunun akla gelebilecek en kötü ve iğrenç koşullar altında demire vurulduğu depoları gezdi. Schopenhauer bundan uzun yıllar sonra, yaşama arzusunun belalı tarafına prangalanmış bulunan insanların sefaletini betimlemek üzere, o depoda gördüğü tüyler ürpertici manzarayı tekrar ele aldı. Riesengebirge dağlarında tırmandığı Schneekoppe zirvesindeki kulübede zirve defterinde şu sözler yazılı bulunmuştur:

“Kim hem tırmanır,
hem de sessiz kalabilir ?

Hamburg’lu Arthur Schopenhauer.”

Ancak her şeye rağmen bu yıllar genç Arthur için oldukça yıkıcı geçti. Ailesiyle Avrupa’nın neresinde bulursanız bulunsun, Napolyon savaşlarının neden olduğu sefalet her yerde kendini gösteriyordu. Sakat dilenciler kentlerin sokaklarını dolduruyordu, birçok köy yarı yarıya harabeye dönmüştü ve Napolyon büyüme hırsını hâlâ tatmin edememişti. Fransız devriminin arındırıcı fırtınasında büyük umutlarla başlayan çağ, umutsuzluğa gömülmüştü. Bu çağ, Byron’ın kurnaz aldırmazlığını ve büyük italyan şairi Leopardi’nin melankolik şiirlerini yarattı. Goethe “sonu gelmiş bir dünya”dan bahsediyordu ve Beet-

hoven Napolyon'a ithaf ettiği "Eroica"sını yırtıp attı.

Schopenhauer tüm bunların pekâlâ farkındaydı ve kültürlü dünyada kendisine ait bir rol üstlenmeyi çok arzuluyordu. Ancak bu arzu hiç gerçekleşmedi. Babasının isteğine boyun eğerek tüccar oldu. Büyük eğitim ve kültür seyahatinin sona ermesiyle kendisi için kültürel öğrenim yılları da sona ermiş oldu. Hamburg'ta bir yazıhanede ticari bir staja başlamak zorunda kaldı. Schopenhauer derinden yaralanmıştı ancak duygularını tamamen bastırdı (Aynı iç çatışma benzer derecede çetin olan Hume'da bir sinir krizine neden oldu).

Ancak Schopenhauer'in durumu birdenbire değişti. 20 Nisan 1805 tarihinin sabah saatlerinde babası am-

barların bulunduğu arka taraftaki binanın çatısına çıkararak kendisini kanala attı. İntiharın kesin nedenleri bilinmiyor; evliliği eziyetli bir hal almıştı; Avrupa'da koşullar insanı ümitsizliğe sevk ediyordu ve ticari beklentileri törpülenmişti. Belki de melankoliye olan düşkünlüğu (oğlu da sonraları aynı düşkünlükten çekti) ve ailesinde kalıtsal olan ruhsal bir hastalık yatıyordu bunun arkasında (Babaannesi de erken bunadı). Schopenhauer'in akıl sağlığı belli ki bunlardan pek etkilenmedi, çünkü kendisinden daha aklı başında başka bir filozof yoktur.

Sosyetede adet olduğu üzere bu intihar, tıpkı diğer olağan dışı olaylarda olduğu gibi, örtbas edildi (muhtemelen başkaları bunu örnek almasın

diye). Annesi işi tasfiye ederek ailenin yüklüce bir servete sahip olmasını sağladı. Johanna Schopenhauer Arthur'un küçük kız kardeşi Adele'yi yanına alarak kültür ve sanatın kenti olan Weimar'da yeni bir hayata başlamak üzere Hamburg'u terk etti. On sekiz yaşındaki Schopenhauer Hamburg'da bir başına kaldı ve kendisini, sorumluluk duygusundan dolayı, sevmediği işine adadı. Ölümünden kısa bir süre önce babası ona Matthias Claudius'un "Oğluma" adlı kitapçığını hediye etmişti. Bu kitapta Schopenhauer'in duygularına hitap eden stoacı, mesafeli bir içtenlik vardı. Buna rağmen tüm zamanını içe dönük irdelemelerle geçirmedi. Schopenhauer daha o zamanlar bile, içindeki derinliklerden gelen duygulara sırt çeviren

bir hayata kaptırmamıştı kendini. Arkadaşı Anthime ticari bilgilerini geliştirmek için Le Harve'den Hamburg'a gelmişti. Genç adamların eğlenceye ayırabilecekleri fazlasıyla paraları vardı ve hafta sonları tiyatroların sahne kapıları önlerinde tavladıkları bayan oyuncu ve koro şarkıcılarına takılıyorlardı. Bunda başarılı olamadıkları zamanlarda "fahişelerin kucaklarına" bırakıyorlardı kendilerini.

1807'de Schopenhauer nihayet, babası tarafından belirlenmiş mesleki yoldan ayrılma cesareti gösterdi. Hamburg'dan Gotha'ya taşınarak, orada üniversiteye girebilmek için liseye başladı. Ancak okul sıralarında oturmak için yaşı çok büyüktü. Kısa bir süre sonra, yumuşak kalpli bir öğretmenine dair yazdığı alaycı bir şiir

yüzünden kurumdan uzaklaştırıldı. Bunun üzerine Weimar'a taşındı.

Bu arada annesi Johanna edebiyat salonlarının parlamayan yıldızı olmuştu. Kendisi de yazmaya başlamıştı ve Alman edebiyatının toplumsal kurallara uymayan yazarı Jüpiter, Goethe, ve Voltaireci espri anlayışına rağmen iyi kalpli bir insan olan yaşlı Wieland ile arkadaştı. Madam Schopenhauer çok arzu edilen bir kadındı. Ne var ki kendisi, toplumsal baskılara meydan okuyarak, bağımsızlığını tercih ettiği için pek çok evlilik teklifini reddetti.

Arthur annesinin hayattan zevk aldığını gördüğünde dehşete düştü. Annesi de kendisinin yaşam biçimini yadırgayan oğlu ile bir çatı altında oturma fikrinden hoşnut değildi. İkisi

de ne istediğini bilen, atılgan kişilerdi ve kısa bir süre içinde kapıların bol bol çarpıldığı çeşitli kavga sahneleri yaşandı. Schopenhauer'in annesinin davranışlarından gerçekten de dehşet duyduğu kuşku götürmez (Kongo henüz keşfini beklediği gibi, "erkeksi şovenist ikiyüzlülük" henüz yerleşik bir terim değildi, ama toplum denilen ormanın korkusuz kaşifleri, bu tür bir ikiyüzlülüğün var olduğundan kesinlikle emindiler). Kuşkusuz Arthur annesinin en saygın edebiyat çevrelerinde elde ettiği başarıyı kıskanıyordu. Belki benzer çabaları olduğundan annesinin dahilik uğraşlarını küçümsüyordu. Muhtemelen annesindeki değişim, var olan, ama henüz su yüzüne çıkmamış ödipal bir çatışma doğuruyordu.

Genç Arthur Göttingen'de yüksek tahsil görmek üzere 1809'da Weimar'ı terk ettiğinde herkes rahat bir nefes aldı. Tıp öğrenimi görmek üzere kayıt yaptırdı, ancak kısa bir süre sonra felsefe derslerini izlemeye başladı. Yaşlı Wieland'a böylesi "pratik olmayan bir bölüme" geçiş yapmasının nedenini şu kısa ama öz tümce ile açıkladı: "Yaşam nahoş bir şey ve ben bu nahoş yaşamı düşünerek geçirmeye karar verdim." Schopenhauer Platon'u keşfetti ve kendi felsefesi üzerinde çok etkili olan Kant'ı okudu. Kant felsefesinin dahiliğini fark etti ve Alman felsefesinin yükselen yıldızı Hegel'in eserlerini okuduğunda şaşkına döndü. O dönemde kağıda döküdüğü düşünceler entellektüel bir emekleme dönemine işaret ediyor. Ya-

zılarından, o dönemde, dikkate değer felsefi zekâsıyla, derinlere kök salmış burjuva çocuğu küstahlığının çatıştığı anlaşılıyor. Schopenhauer'in, Göttingen'in felsefe çevrelerinde, cücelerin arasında bir dev olduğundan emin olması, pek uzun sürmedi. Zamanının önde gelen Alman filozofu Fichte'yi dinlemek için 1811 yılında Berlin'e gitti (Hegel bundan dört yıl önce Tinin Fenomenolojisi'ni 'Phänomenologie des Geistes' yayınlamıştı, fakat henüz kimse bu eseri anladığını iddia edebilecek durumda değildi).

Fichte'nin "Ben" felsefesi Schopenhauer'de çok geçmeden hayalkırıklığı yarattı. Başta Fichte'nin öğretilerine karşı yabancılaşmakla yetindiyse de, daha sonraları bu duygu yoğun bir öfkeye dönüştü. Not ettiği bir

hayalinde ustasının alnına bir tabanca dayayarak ona şöyle demektedir: “Hiç çaresi yok öleceksin, fakat zavalı ruhunun hatırına söyle bana, o karma karışık sözlerini ederken gerçekten aklında bir şeyler var mıydı, yoksa bizimle alay mı ettin?” Sonunda Fichte'nin düşüncelerini sadece “deli saçması” veya “zırvalamalar” olarak değerlendirir. Arthur'un aradığı şey doğa bilimleri kadar berrak ve en az onlar kadar ikna edici olmalıydı.

Buna rağmen Schopenhauer, Fichte'nin politik hayranlığından etkilenerek, neredeyse Napolyon'a karşı verilen Alman Özgürlük Savaşına katılacaktı. Fakat bu işi tekrar düşündü ve vazgeçti. 1812 yılında tezini yazmaya başladı. (Bu tezi 1813 sonbaharında Rudolstadt'da bir meyha-

nede tamamladı. Tez, “Yeter Sebep Önermesinin Dört Kökü”(Über die Vierfache Wurzel des Satzes vom zureichenden Grunde) başlığını taşıyordu ve başlığının hakkını veriyordu. Genel olarak sebep ve etkinin dört türü üzerine Kant’çı bir araştırmadır (mantıksal, fiziksel, matematiksel ve ahlaki).

Fransızlar Berlin’i tehdit ettiği ve kentin tanınmış şair ve felsefe profesörleri ellerinde piyadelerin taşıdığı uzun kargılarla dolaştığı günlerde, tamamiyle vatanperverlikten uzak kalan Schopenhauer Weimar’a kaçır. Bu arada annesi Johanna, gizli arşivin müdürü olan Friedrich Müller ile birlikte yaşıyordu (bu kişi amcasının aristokrat ismi “von Gerstenbergk” soyadıyla anılmayı tercih ediyordu).

Johanna'dan on iki yaş küçük olması ve şiir yazmaktan hoşlanması bir talihsizlikti. Schopenhauer ortaya çıktı ve mükemmel bir Hamlet oyunu sergiledi. Müller pek de bir Romalı asker vücuduna sahip değildi. Arthur ona sohbet sırasında üstü örtülü iğneleyici laflar ettiğinde, Müller hafif alınmış bir şekilde masadan kalkmayı tercih ederdi. Prens Hamlet ve annesi, Kraliçe Gertrude, birbirlerine zehirli bakışlar atarak olay yerinde kavlardı.

Johanna'nın oğluna yazdığı mektuplardan biri bizlere aralarındaki çatışmanın boyutunu gösteriyor: "İnan-dığım Tanrı'nın huzurunda şunu id-dia ediyorum ki, seni benden koparan Müller (von Gerstenbergk) değil, yine sen kendin oldun. Bana duyduğun gü-

vensizlik, hayatımı ve arkadaş seçimi eleştirişin, bana karşı sergilediğin aşağılayıcı davranışlar, cinsiyetimi aşağılayışın...hırsın, huyların...”

Johanna bu süreç içerisinde yazdığı romantik romanlarıyla gittikçe ünleniyordu ve oğlu, annesinin, abartılı bulduğu seviyelere yükselişini hazmedemez olmuştu. Bazılarının, bizleri aksine inandırmaya çalışmasına rağmen, annesinden entellektüel açıdan üstün olduğunu biliyordu. Fakat kendisini, annesinin edebi çalışmalarını önemsemiyormuş gibi göstermeyi başaramıyordu. Aralarındaki çatışma çözümlenmeyen psikolojik sorunlar nedeniyle kaçınılmaz gibiydi.

Weimar, Schopenhauer için sadece evden kaçışların yaşandığı bir pembe dizi değildi. Burada Goethe'yle

de tanıştı. Çiçeği burnunda filozof ve olgun dahi, saatlerce sohbet ediyorlardı. Daha sonraları Schopenhauer, bu konuşmaların kendisi için çok yararlı olduğunu ve kendisinin Goethe'ye onun "Renk Öğretisi"nde yardımcı olduğunu söyleyecekti (Goethe'nin Renk Öğretisi, dahi bir tinin bilimsel zayıflığını belgeliyor ve artık sadece edebiyat eleştirmenleri ve antropozoflar tarafından ciddiye alınıyor). Fakat Goethe'nin, Johanna'nın oğlunun günün birinde dahi olarak anılacağı yönündeki kehaneti Arthur ile annesi arasındaki çatışmaları yatıştırıcı bir etkiye sahip olmadı. Artık Johanna da evin iki dahi için fazladar olduğunu düşünüyordu. Bu sıralarda Schopenhauer, Platon ve Kant'ın yanısıra düşüncelerinde iz bı-

rakan Hint felsefesini keşfetti. Bu felsefe ona karamsar dünya görüşünü entellektüel açıdan doğruluyordu. Gerçekte bu bir “kendini haklı çıkarmak çabası”ndan başka bir şey değildi. Schopenhauer Oupnekhat başlığını taşıyan bir kitap okudu. Akıllarını, rasyonalizmin zincirlerinden kurtarmayı vaad eden her şeye dört elle sarılan Romantikler arasında bu kitap son modaydı. Bir Fransız, orjinali sanskritçe olan kitabı farsça çevirisinden latinceye çevirmişti. Orjinal metne çok sadık kaldığı, kitabın başlığını sanskritçe olarak bırakmasından da kolayca anlaşılıyor. Günümüzde kitabın adı Upanişadlar’dır*.

Schopenhauer’in bu tartışmalı met-

* Veda yazıtlarında geçen ve insanın kurtuluşunu konu alan felsefi ve dinsel olaylar kurgusu.

ni tartışmalı kullanışı ve bu metnin, bu sayede hâlâ güncel olan Modern Felsefi Pesimizmin temel taşlarından birisi olarak kalması kaderin garip bir oyunudur.

Sonunda fırtına ve coşku* Schopenhauerlerin evinde doruğa ulaştı. Arthur annesinin evinin kapısını son bir kez hışımla kapadı ve Mayıs 1814'te Weimar'ı bir daha dönmemek üzere terk etti. Annesini bir daha hiç göremeyecekti. O ise oğluna tek tük mektup yazdı ("Sen çok çekilmezsin, katlanılmazsın"...vs.)

Takip eden yıllarda Schopenhauer Dresden'de yaşadı. Bin sayfayı aşan ve en büyük eseri olan "İstem ve Tasarım olarak Dünya" (Die Welt als

Çevirmenin Notu: Yazar burada Coşkunluk Akımı'na değinmede bulunuyor

Wille und Vorstellung) adlı kitabını burada kaleme aldı. Tuhaftır ki kitabın başında Jean-Jacques Rousseau'dan bir alıntı yer alır: "Sors de l'enfance, ami, réveille-toi!" (Çocukluğunu geride bırak dostum, uyan artık!) Eserin ana fikri çok usta bir biçimde başlığında özetlenmiştir. Schopenhauer'e göre algıladığımız dünya, tasarımlardan ve Kant'ın betimlediği arı fenomenlerden oluşuyor. Ancak bu tasarımlar Kant'ta olduğu gibi Noumena* gerçeğine değil, daha çok evrensel isteme dayanıyor. İstem kördür, tüm engelleri aşar ve daima anlamsızdır. İstem, Kant'ın Noumena'sı

*Çevirmenin Notu: Noumenon = Yun. "düşünülen şey", felsefi 1- Gözle görülenlere karşılık, tin ile farkedilen (Platon), 2- Salt düşünülen şey, objektif olarak gerçek olmayan, nesnesi olmayan kavram (Kant)

gibi zaman ve mekânın ötesindedir ve bir nedeni de yoktur. Bundan dolayı dünyada, ancak insanın ölümüyle sona eren bir sefalet ve acı oluşuyor. İnsanın tek umudu, istemin köleleri olan bireycilik ve egoizmden vazgeçerek, kendisini istemin egemenliğinden kurtarmasındadır. Bu ancak özveri ile başılır. Bu özveri ise kendisini, başka insanlara merhamet duymakta, sanat eserlerinin estetik bir bakış açısıyla izlenmesinde (istem dışı bir dalıpgidişle) ve tüm ırkların ve dinlerin aziz insanları ve çilecileri tarafından uygulandığı gibi, istemin bastırılmasında gösterir.

Bu felsefi öğüdün bizde şaşkınlık yaratıyor olması, Schopenhauer'in tüm yaşamını bir burjuva konforu içerisinde geçirmiş olmasından kay-

naklanıyor. Çünkü bir an bile olsun, servetini bayan hizmetçilerin olmadığı bir hayatla değiş tokuş etmeyi düşünmedi. Kadınlarla hâlâ maceralar yaşıyor ve çapkınlık ediyordu (Bir keresinde birlikte yemek yediği bir kişiye şöyle demiştir: “Sizden üç kat fazla yemek yiyorum, zira sizden üç kat akıllıyım.”) Schopenhauer ara sıra birtakım kültürel faaliyetlerle de ilgileniyordu. Okumayı seviyordu, konserleri ve sergileri izliyor ve sıkça da tiyatroya gidiyordu (üstelik sadece koro şarkıcılarına asılmak için değil).

Schopenhauer'in sanata dair görüşleri itinalıydı; bu görüşlerini kaleme alırdı. Ona göre müzik en yüce sanattı. Müziğin ardından şiir ve mimari gelirdi (Annesinin uğraştığı türden bayağı ve sıradan romantik bir edebi-

yatın onun sanat yelpazesinde yeri yoktu).

Schopenhauer "İstem ve Tasarım olarak Dünya"sını tamamladığında çalışmasını kendi üslubuna uygun bir mektupla yayıncısına postaladı: "İşbu kitap gün gelecek, yüz adet başka kitap için kaynak ve neden teşkil edecektir." Yayıncısına yazdığı bu satırlar - yanlış anlaşılmasın kendisine göre, mütevazilik sınırlarının içersinde yer almaktaydı, ne var ki gerçekte bu eser çok daha fazla kitap için kaynak teşkil edecekti. Yine de ilk ikincil kitaplar piyasaya çıkıncaya kadar bir hayli zaman geçmesi gerekiyordu... Schopenhauer'in eseri uzun yıllar, hatta onyıllar boyunca şaşılacak derecede başarısız oldu. Yayınlanışından 16 yıl sonra yayıncısı Schopenha-

uer'e, birinci baskıda çıkan kitaplarının çoğunu hamur haline getirmek zorunda kaldığını bildirdi. Schopenhauer'in, çağdaşları tarafından esirgenen alkışa gösterdiği tepki yine tipikti. Şöyle sordu: Bir müzisyenin, çoğunluğu sağır olduğu bilinen dinleyicilerinin alkışları bir iltifat mıdır?

Şimdilik keyfi yine de yerindeydi. Şaheserini teslim etmişti ve artık şöhretin de pek uzaklarda olmadığından emindi. Böylece uzun bir İtalya seyahatine çıktı. Seyahatten önce Goethe'ye uğradı ve üstadın Byron'a iletilmek üzere onun için yazdığı bir tavsiye mektubunu aldı. Gezginliği çok seven Britanyalı şair Byron o dönemlerde Schopenhauer'in güzergâhı üzerinde bulunan Venedik'te yaşıyordu. Fakat ilginç bir şey olur; Schopenhauer,

tavladığı bir kadınla Lido'da gezinirken Byron, bir atın sırtında yanlarından geçer. Schopenhauer'in kolundaki kadın kesik bir sevinç çılığı atar ve o büyük romantik kahramanın heybeti karşısında heyecanını gizleyemez. Schopenhauer bunun üzerine kıskançlık nöbetine tutulur ve Goethe'nin kendisine verdiği tavsiye mektubunu kullanmamaya karar verir (Daha sonraki yıllarda Schopenhauer bu olayı, kadınların erkeklerin yükselişine nasıl engel olabildiklerine dair bir örnek olarak gösterdi). Schopenhauer tüm bir yıl boyunca İtalya'yı yukarıdan aşağıya dolaştı. Roma'da, Caffé Greco'da, kışkırtıcı görüşleriyle tüm uluslararası sanat kolonisini karşısına aldı (Çoktanrıcılığı övüp on iki havariyi Kudüs'ün küçük burjuva-

ları olarak niteledi). Eve yazdığı mektuplarda İtalya'da sadece güzel olanın değil, güzellerin de keyfini sürdüğünü bildirdi.

1819'da "İstem ve Tasarım olarak Dünya" nihayet yayınlandı. Bu eser sadece Schopenhauer'in tüm sistemini içermekle kalmıyor, aynı zamanda düşüncelerinin de zirvesini teşkil ediyordu. Takip eden kırk yıl boyunca gösterdiği gelişim artık belirleyici değildi.

1820'de Schopenhauer dünya çapında elde etmeyi düşlediği şöhretin hâlâ gelmemiş olması nedeniyle belirgin bir huzursuzluğa kapıldı. Olaya el koymaya karar verdi ve Hegel'in de ders verdiği Berlin'de özel doçent olarak işe girdi. O dönemlerde Hegel'in felsefesi Alman felsefesinin yeşil tarlaları ve ormanları üzerine kalın bir

kar örtüsü gibi yerleşmiş durumdaydı. Bu renksiz ve her türlü sesi boğan örtü yüzünden gerçek çevre görülemedi. Filozofların yapabildiği tek şey, soyutluğun donmuş göletleri üzerinde artistik patinaj yapan ve birbirlerine diyalektik kar topları atan küçük ve sevimli kardan adamlar yapmaktı. Tüm dünya, derslerini vermeye devam eden Noel Baba'ya akın ediyordu.

Schopenhauer'in, rakibi Hegel'in Alman felsefesindeki ustalık güreşinde kendisi yanında tüysiklet kaldığından emin olması uzun sürmedi, dolayısıyla derslerini Hegel'in ders verdiği saatlere kaydırarak bunu herkese duyurdu: Schopenhauer Hegel'e meydan okuyordu. Ne var ki dersine tek bir öğrenci bile katılmadığı için şaşkı-

na döndü. İlgiden kopuk bir şekilde vermek zorunda kaldığı derslerin yarattığı sıkıntı, onu Caroline Medon adında, on dokuz yaşında bir aktriste teselli bulmaya itti. Medon tam da aradığı türden, cazibeli bir kişiydi. Onunla evlenmeyi düşündü, ancak bunu ona da anlatmayı nedense unuttu. Kadının birçok sevgilisi olduğunu öğrendiğinde deliye döndü ve onları terk etmesi için ona para vermeyi teklif etti. Ardından duygularını irdelemek üzere İtalya'ya bir uzun seyahatte daha bulundu. Schopenhauer Caroline'yi kendisine katılması için davet etmemişti, ancak ona, kalbi ve ruhuyla yanında olacağını söyledi. Bir kaç hafta sonra Caroline hamile olduğunu bildirdi. Buna rağmen Schopenhauer kibar bir şekilde, kalbi

ve ruhuyla yanında olmaya karar vererek İtalya seyahatini sürdürdü. Berlin'e geri döndüğünde, Caroline'nin bir erkek çocuk doğurmuş olduğunu gördü.

Muhtemelen bu sıralarda, tahmin etmediği sonuçlar doğuran başka bir olaya karıştı. Bir gün evinde sabırsızlıkla, randevulaştığı Caroline'yi bekliyordu. Tahminlere göre kulağını kapıya dayamış ve onun ayak seslerini duymayı bekliyor olmalıydı, fakat bunun yerine, terzi olan kırk beş yaşındaki komşu kadını antrede kız arkadaşlarıyla dedikodu yaparken duymuştu. Sonu hiç gelmeyecek diye düşündüğü antredeki bu dedikodu faslı Schopenhauer'i fazlasıyla tedirgin ediyordu (muhtemelen kendisi de bu dedikoduların konusu olmaktan kor-

kuyordu). Kapısını açıp komşusuna kısaca def olmasını söyledi. Bunun üzerine bayan Marquet, bu küçük ka-ba adam tarafından lafı kesildiği için kızarak, durduğu yerden kımıldama-yı düşünmediğini söyler. Schopenhauer deliye dönerek bayan Marquet'i belinden yakalar ve bacaklarıyla çır-pınmasına ve çığlıklar atmasına rağ-men onu kapı dışarı eder.

Bayan Marquet'in açtığı dava, Schopenhauer'in 20 Taler gibi az bir para cezasına çarptırılmasıyla sonuçlandı. Ne var ki bayan Marquet'in, Schopenhauer'in varlıklı bir adam olduğunu anlaması ve kararın temyiz edilmesini talep etmesi uzun sürmedi. Schopenhauer'in neden olduğu olayda düştüğünden beri sağ tarafının tutmadığını ve kolunu zorlukla kımıl-da-

tabildiğini iddia etti. Genelde olduğu gibi, dava uzadı gitti ve avukatlar zengin oldu. Altı yıl sonra dava sonuçlandı. Schopenhauer'in iğneleyici ve alaycı tavırları ona mahkemede pek de dost kazandırmamıştı. Schopenhauer, bayan Marquet'in rahatsızlığı devam ettiği sürece her üç ayda bir 15 Taler ödemeye mahkûm edildi. Bayan Marquet bu kararı muhtemelen bir fırsat olarak algıladı, çünkü, her nasıl başardıysa, rahatsızlığı yirmi yıl boyunca devam etti. Schopenhauer kadının öldüğünü öğrendiğinde ve tazminat yükümlülüğünün artık sona erdiğini anladığında güncesine Latince olarak şu sözleri yazdı: "Obit anus, abit onus." (Bu sözler her ne kadar kulağa edepsiz gibi gelsede, gerçekte şu anlama gelirler: "Yaşlı kadın ölür,

yük kalkar.”)

“İstem ve Tasarım olarak Dünya”nın yayınlanışından iki yıl sonra bile, Schopenhauer hâlâ meşhur bir adam değildi. Hegel’in ders verdiği anfi dolup taşarken, komşu anfi dikkat çekici derecede boştu. Büyük rakibini sabote etme girişimi başarısızlıkla sonuçlandıktan sonra Schopenhauer daha medeni bir yolu denemeye karar verdi. Hegel’i “iğrenç ve ruhsuz bir şarlatan ve eşsiz saçmalıklar yazan bir adam” olarak niteledi. Buna rağmen kimse onu dikkate almadı.

Schopenhauer bu arada keskin zekâsını çevirilere yansıtmaya karar verdi. Hume’u Almanca’ya ve Kant’ı İngilizce’ye çevirmeyi tasarladı ama bu proje ne yazık ki sonuçlanmadı. Kuşkusuz bu çeviriler kanalın her iki

tarafı için de eşsiz bir kazanım olacaktı. Bu arada evlilik tasarıları da sürüncemede kaldı. Muhtemelen Caroline Medon'u gerçekten seviyordu ama toplumsal konumunun ve sahip olduğu evlilik dışı çocuğunun dünya çapında tanınmış bir filozofa uygun olup olmayacağı konusunda kararsız kaldı. Ardından Caroline'nin verem olduğundan şüphelendi (bu asılsız bir şüpheydi ama tüberküloz o devirde, günümüzde AIDS'in uyandırdığı merhamet duygusunu uyandırıyor). İyi bir psikiyatrist herhalde mucizevi sonuçlar verebilirdi, ancak Freud'un sahneye çıkması için otuz yılın daha geçmesi gerekiyordu. Freud, Schopenhauer'in felsefesinden o denli etkilendi ki, sonunda bu felsefenin yardımıyla geliştirdiği metodla onun yara-

tıcısına yardımcı olabilirdi. Schopenhauer içindeki düğümü çözemediği için seven benliği ile babasından aldığı katı üst-benliği arasında gidip geliyordu. Caroline'le olan ilişkisi kısa aralıklarla uzun yıllar boyunca devam etti. Kesin ayrılışlarından uzun süre sonra bile onu vasiyetinde andı. Buna karşın Karl Ludwig Medon adındaki genç bir adamı mirasından mahrum etti. Dünyayı ve bu dünyanın tüm sorunlarını anladığını iddia eden adam, kendi sorunlarını hiçbir zaman anlayamadı.

1831 yılında Berlin'de kolera salgını başladı ve Schopenhauer kentten kaçtı (Bu salgına daha sonra rakibi Hegel yenik düşecekti). İki yıl sonra Schopenhauer, kırk beş yaşında bir adam olarak, Frankfurt'a yerleşti.

Burada 28 yıl boyunca yaşadı ve aşırı tekdüze olan bekâr hayatını Kant'ı örnek alarak düzenledi. Schopenhauer'i bugün bile şu şekilde görüyor ve onu hâlâ şu şekilde kınıyoruz (tabii eğer felsefik betimlemenin Schopenhauerca tarzına uygun bir şekilde söylersek): "Frankfurt'lu o ekşi suratlı moruk." Schopenhauer'in kıyafetleri yaşlı insanların giydiği tarzdaydı ve daima kusursuzdu, ayrıca her türlü gürültüden nefret ediyordu ("Herkesin rahatsız olmadan katlanabileceği nicelikteki gürültünün, ruhi durumuyla ters orantılı olduğunu düşünüyorum").

Schopenhauer sabahları genelde geç kalkar, bir fincan kahve içtikten sonra üç saat boyunca kitap okurdu. Ardından flüt çalardı (Rossini, con

amore). Sonra öğle yemeğini at pazarı Rossmarkt'taki şık "Englischer Hof" restoranında yedi. Öğleden sonraları, Londra'dan gelen The Times dergisinin son sayısını okumak üzere "Casino-Gesellschaft"ın kitap ve dergi köşesine çekilirdi. Bunu kanişiyle (hızlı adımlarla yürüyerek kendi kendine mırıldanan küçük bir kadındı) yaptığı uzun bir yürüyüş takip ederdi. Akşamlarını gece yarısına kadar felsefi ve edebi metinler okuyarak geçirirdi. Gelmeyen ününe on dokuz yıl boyunca veryansın ettikten sonra ikinci felsefi eserini yayınladı: "Doğadaki İstem Üzerine" (Über den Willen in der Natur). Ön sözünde Hegel'e karşı felsefeyle pek ilgisi olmayan müthiş bir saldırı var. Kitabın kendisi bir önceki eserindeki bazı düşüncele-

rin geliştirilmesinden oluşuyordu. “İstem ve Tasarım Olarak Dünya” adlı eserin de yeni bir baskısını çıkarmıştı, ancak bu yeni baskı da “kör dünyanın direnişini” kıramadı. 1848 devrimi patlak verdiğinde şok oldu. Doku- ma işçilerinin kötü hayat koşullarına isyan ederek başlattığı bu devrim Schopenhauer’in rutin hayatını ve servetini tehlikeye sokuyordu. Dışa karşı sergilediği keskin dilli hazır cevaplılığına rağmen tüm hayatının yanlış atılmış bir adımdan ibaret olduğu düşüncesini kabul etmeye başladı.

Altmış üç yaşına geldiğinde düşüncelerini ve ilkelerini yayınlamaya karar verdi, ne var ki buna kimse ilgi göstermedi. Nihayet Berlinli küçük bir kitapçıyı sınırlı sayıda bir baskı

yapması konusunda ikna etti. Schopenhauer masrafları üstlenmek istiyordu. Bu esere “İkincil Eserler ve Geriye Kalmış Yazılar” anlamına gelen “Parerga und Paralipomena” adını verdi. Kitaptaki aforizmalar değişik konular işliyor ve bazıları gerçek-tende çok komik. Günümüzde bile hâlâ yazıldıkları zamandaki kadar canlı güncel ve kışkırtıcılar. Schopenhauer içinde anarşist bir ruh taşıyan ve yaratıcı bir egoizm ile zenginleştirilmiş agresif bir muhafazakârlığı temsil ediyordu. Özellikle de kadınlara olan bakış açısı inanılmaz idi (“Kısa boylu, dar omuzlu, geniş kalçalı ve kısa bacaklı bu cinse ‘güzel olan’ demek, ancak cinsel güdülerini tarafından yönlendirilen erkek beyninin marifeti olabilir”). Buna karşın tekeşlilik (mono-

gami), intihar, köle ticaretinde kilisenin rolü, ahlak ve bağımsız düşünme eylemi konularında ilginç ve toplumun yerleşik kurallarına uymayan görüşler ifade etti. "Parerga und Paralipomena" Platon'dan bu yana kaleme alınmış en iyi felsefi eserdir ve yer yer çok kolay bir şekilde tespit edilebilen abartılara rağmen, modern insanın duygularına şaşılacak derecede yakındır. Fakat bu eseri felsefe olarak tanımlamak, Schopenhauer'in felsefi konumunu belirtmesine rağmen pek de mümkün olmayabilir. Eser genel olarak felsefi özgünlüğün sınırları dahilindedir. Gerçi bu eser Leibniz'in Hannover'i sular altında bırakmak ve Berkeley'in katran suyu ile ilgili önerileri veya Wittgenstein'in kültür hakkındaki düşünceleri ile aynı kate-

goriye girmiyor, yine de kitap tasarlanmamış komikliklerle dolu.

Nisan 1853'de "Parerga und Paralipomena" Londra'da yayınlanan Westminster Review'da övgüye değer bulundu. Gazeteyi hala George Eliot çıkartıyordu (Ancak o dönemde yorumlanmak üzere dağıtılan kitapların pek titiz bir şekilde okunmadığı izlenimi mevcuttur). O günlerde eğitilmiş Almanların İngiliz düşüncesine karşı (pek de yerinde olmayan) bir saygıları vardı. Bundan dolayı sayısız Alman dergileri Schopenhauer'in eseriyle daha yakından ilgilenmeye başladılar ve Schopenhauer bir anda üne kavuştu. Ancak, çabalarının, masalarda olduğu gibi, karşılığını alarak ödüllendirilmesi Schopenhauer'i kesinlikle sevinçten çılgına çevirmedi.

Rutin hayatına aynen devam ederek her zamanki gibi iğneleyici kaldı. Yine de gizliden gizliye başarısına seviyordu. Örneğin az sayıdaki tanıdıklarına kahvaltıda okuyabilmesi için kendisi hakkında gazetelerde çıkan yazıları kesmelerini rica etti. Felsefenin bu yeni yıldızına hayranlık duyan genç insanlar “Englischer Hof” a akın ediyor Schopenhauer’le birlikte aynı masaya oturabilmek için garsonlara yüklü bahşişler dağıtıyorlardı. Bu masada genç hayranlarının coşkusu, Schopenhauer’in iğneleyici espirilerine katlanmak zorundaydı. Hayranları masadan yağmura yakalanmış kaniş köpekler gibi ayrıldıklarında yine de Avrupa’nın en büyük düşünürü tarafından aşağılandıklarını düşünür ve mutlu olurlardı. Schopenhauer

otuz beş yıllık bir bekleyişten sonra, kendi deyişiyle “Nil nehri Kahire’ye ulaştığında”, altmış beş yaşındaydı. Gerçekten hak ettiği şöhretin tadını çıkardı. Yedi yıl sonra, 21 Eylül 1860’da öldü. Schopenhauer’in tartışmalı karamsar yazıları takip eden kuşakların yazarları, sanatçıları ve düşünürleri üzerinde kalıcı etkiler bırakacaktı. Bir çoğu sadece makalelerini okudu, ancak buna rağmen metafiziğinin buz gibi mesajını anladı. Schopenhauer görüntüler dünyasının arkasında soğuk, karanlık, acı ve akılsız bir istemin yattığını nasıl iddia edebiliyordu? Schopenhauer’e göre hepimize, görüntülerin dünyasının arkasına bakma fırsatı verilmektedir: kendi içimize bakarak.

**Küçük
Schopenhauer
Alıntılar
Hazinesi**

Felsefe yapmanın ilk iki koşulu şunlardır: birincisi, aklınızı kurcalayan her soruyu dile getirme cesareti göstermek; ikincisi, herkesçe doğal kabul edilen şeyleri tekrar gözünüzün önüne getirmek ve onlara sorun muamelesi etmek. Ve nihayetinde, felsefe yapabilmek için, avare olmalıdır tin: Bir hedefin peşinden koşuyor ve istem tarafından yönlendiriliyor olmamalı; hiçbir şey onun dikkatini dağıtmamalı. Kendisini öğrenmeye vermeli.

Parerga & Paralipomena, 3

Her şeyin temel karakteri gelip geçiciliktir. Organizmadan metallere kadar doğada var olan her şeyin, gerek varoluşu nedeniyle, gerekse başka şeylerle girdiği çatışma nedeniyle parçalanıp yok olduğunu görüyoruz. Doğanın kendi özü, çekirdeği, zamandan soyut ve bu nedenle tamamiyle yok edilemez bir şey olmasaydı, kendine özgü bir şey olmasaydı, başka türden, görüntülerinden farklı, fiziksel olan her şeyde heterojen metafiziksel bir şey...nasıl dayanırdı doğa, yorulmadan, tüm şekilleri korumaya, bireyleri yenilemeye, yaşam sürecinin sayısız tekrarlanışına, sonsuz bir zaman boyunca ? Bu, içimizde ve her şeyde var olan istem'dir.

Parerga & Paralipomena, 67

Teizm, doğruluğu ispat edilmiş bir olgu değil, ama her ne kadar, sonsuz dünyanın, benzerlerini sadece animal doğadan tanıdığımız, tek bir varlığın eseri olduğuna inanmak bizlere zor gelse de, bu düşünce yine de tamamen absürd değildir. Zira, “Neden” sorusuna bir cevap bulamasak da, her şeye kadir olan ve her şeyi bilen bilge bir varlığın acılı bir dünya yaratmış olması, pekâlâ düşünülebilir bir şeydir: bu nedenle, bu varlığın aynı zamanda en yüksek nitelikte bağışlayıcı bir vasıfa sahip olduğunu düşünsek ve kanaatlerinin tartışılmazlığı kaçışımız olsa bile, böylesi bir öğretiyine de gerçek dışı olduğu suçlamasına maruz kalamaz.

Ancak Panteizm, yani

Çoktanrıçılık'ta, her şeyi yaratan tanrı, sonsuz acılara maruz kalanın ta kendisidir ve bu küçük dünyada her saniyede bir ölüp dirilen, üstelik buna da gönüllü olan kişidir:

işte bu çok absürd bir şeydir.

Dünyayın şeytanın kendisi olduğunu iddia etmek daha doğru olurdu oysa: Evet. Alman Teolojisini kaleme alan saygıdeğer kişi bunu aslında şu sözleriyle de yaptı zaten: "Onun içindir ki, kötü ruh ve doğa birdir ve doğanın yenilmediği yerde düşman da yenilmiş sayılmaz."

Parerga & Paralipomena, 10

Kant'ın ahlak ilkesine karşılık, ben şu kuralı ortaya atmak istiyorum: Temas ettiğimiz her insanın değerini ve saygınlığını, yani ard niyetliliğini ve aklının sınırlarını ve kavramlarının yanlışlığını yargılasak tarafsızlıkla, birincisi bizde ona karşı kolaylıkla kin, sonuncusu ise küçümseme uyandırabilir. Böyle yapmaktansa, onun çektiği acıya, sıkıntıya ve korkuya bakarsak, onun kendimizle benzeştiğini fark ederiz, ona karşı daha sempatik duygular besleriz ve

kin ve küçümseme duygusu yerine onunla protestan öğretinin bizden beklediği sevgi duygusunun ta kendisi olan merhamet duygusunu paylaşıyoruz. Kendisine karşı ne kin ve nefret, ne de küçümseme duygusunun doğmasına izin vermemek için, onun sözde “saygınlığına” bakmaktansa, tam tersine, merhamet duygusu beslemek daha yerinde olacaktır.

Parerga & Paralipomena, 110

Dünyanın ahlaki değil,
salt fiziki bir anlamı
olduğunu iddia etmek
yanılgıların en büyüğü,
en yozlaştırıcısı ve en
köktenidir, zihniyetin asıl
sapkın olanıdır ve inancın
anarşist olarak tanımladığı
şeydir herhalde.

Parerga & Paralipomena, 110

Cimrilik değil, aksine müsriflik ayıptır. Msriflik, hayvansal güdüler gibi, henüz sadece düşüncelerimizde var olan geleceğin dokunamadığı, yaşadığımız an ile sınırlandırır kendini ve duyular aracılığıyla elde ettiğimiz hazların pozitif ve reel değerlerine dayalı körlükten ileri gelir. Msrif kişinin bu ii boş, gelip geçici ve sanal hazlara karşılık ödeyeceği bedel, kıtlık ve sefalettir. Cimrilik ise beraberinde bolluk getirir: ki bolluk, ne zaman istenmez ki ? İyi sonuçlar doğuran sıkıntılar iyi bir şey olmalıdır. Zira cimrilik,

tüm hazların olumsuz sonuçlar
doğurduğu ve hazların
toplamından oluşan bir mutluluğun bir canavar, buna karşı acıların olumlu ve çok gerçekçi olduğu gerçeğinden hareket eder. Bu nedenle onlardan daha iyi korunabilmek için, onlara şimdilik katlanır. Ve cimrilik, talihsizliğin olanaklarının ve tehlikelerin yollarının ne denli sınırsız ve çeşitli olduğunu da bildiğinden, buna karşı koyabilecek araçları biriktirir - gerektiğinde birikimlerinin etrafına üç katlı bir duvar örerek. Cimri olan kişiyle

kurulan dostluk veya akrabalık ilişkisi tehlikesiz olmanın ötesinde, aynı zamanda, büyük yararlar sağlayabileceğinden, son derece faydalıdır. Zira ona yakın duranlar, onun ölümünden sonra iradeli tutumunun meyvelerini yiyecek ve hatta, kendisi daha hayattayken, büyük sıkıntılar belirdiğinde ondan medet umabileceklerdir. Buna karşılık, kendisi de aciz kalan müsrif kişinin böylesi dar zamanlarda verebileceği fazla bir şey yoktur.

Parerga & Paralipomena, 113

Atmosfer basıncından yoksun kalsa, bedenimiz kim bilir nasıl patlardı - demek ki, insanların çabalarının elinden zor zamanların, yokluğun, iğretinin ve mağrurluğun yarattığı baskı alınsa, patlayacak derecede olmasa dahi, dizginsiz deliliğe ve çılgınlığa sürükleyecek derecede, taşkınlıkları artardı. Anlaşıyor ki, her insanın, her zaman bir miktar sıkıntı, acı veya derde ihtiyacı vardır. Tıpkı geminin düzgün ilerleyebilmek için bir miktar ağırlığa ihtiyaç duyduğu gibi. İş, zorluk, dert ve yokluk insanların hemen hemen tümünün yaşamı boyunca kaderidir. Buna karşın, tüm isteklerimiz, arzu eder etmez gerçekleşseydi, insan hayatını

nelerle dolduracak, nelerle meşgul olabilecekti. İnsanlığı her şeyin kendiliğinden yetişip büyüdüğü, güvercinlerin kızartılmış olarak etrafta uçtuğu ve herkesin sevdiği kişiye hemen kavuştuğu bir yerde tasavvur edin: Böyle bir yerde insanların bir bölümü can sıkıntısından ya ölür ya da intihar eder, geri kalanlar da birbirleriyle savaşır, birbirlerinin gırtlaklarına sarılır ve cinayet işlerlerdi. Bu ise, normal hayatta var olandan daha çok acı doğururdu. Demek ki, insanoğluna en çok yakışan yer ve varlık biçimi, yine yaşadığı yer ve sahip olduğu varlık biçimidir.

Parerga & Paralipomena, 153

Her şeyin farkında olan, her şeyi anlayan ve her şeyi tanıyan bir varlık olduğunu düşünürsek, ölümden sonra var olmaya devam edip etmeyeceğimiz sorusu, bu varlık için muhtemelen hiçbir anlam taşımayacaktır, zira şu anki zamansal ve bireysel varlığımızın ötesinde devamlılık ve bitiş, anlamsız ve birbirinden ayırt edilemez kavramlar olurdu, ki, bu durumda, esas ve gerçek olan varlığımızın veya bizlere öyle olduğu görünen şey'in kendisi üzerinde ne yok oluşun ne de sürüp gidişin bir uygulanabilirliği olurdu, çünkü varlığın salt şekli olan zaman kavramından kaynaklanıyorlar. Buna karşın bizler, varlığımızın özünün yokedilemezliğini ancak varlığımızın devamlılığı olarak algılayabiliriz, yani aslında, şeklen uğradığı tüm değişikliklere rağmen zaman içerisinde var olmayı sürdüren maddenin şeması doğrultusunda.

Parerga & Paralipomena, 137

Kuzey yarımküreye sürüklenen ve bu nedenle beyaz ten renginde olan insanların hayvanların etlerine ihtiyaç duyduğu ne yazık ki gerçektir, tıpkı İngiltere’de vejeteryan insanlar bulunmasının bir gerçek olduğu gibi. Ama madem öyle, o halde hayvanlara, kloroform koklatmak veya onları en öldürücü noktalarından vurmak suretiyle, acısız bir ölüm hazırlanmalı. Ama, Tevrat’ın kelimeleriyle söylemek icap ederse, “merhamet” duygusundan değil, hayvanların içinde var olduğu gibi, insanlarda da var olan, ebedi varlığa karşı duyulan lanetli suçluluk nedeniyle. Kesilmesi gereken tüm hayvanlara önceden kloroform koklatılmalı bence: bu, insanlara saygınlık kazandıran, şerefli bir yöntem olurdu.

Parerga & Paralipomena, 221

**Ben Göttingen'de öğrenim görürken,
Blumenbach, fizyoloji dersinde
bizlere çok ciddi bir tavırla, bilimsel
amaçlarla canlı hayvanları kesip
inceleme olayının korkuç yanından
bahsetti ve bunun ne denli acımasız
ve ürkütücü bir olay olduğunu
açıkladı. Bu nedenle bu yönteme,
sadece çok önemli ve doğrudan
yararlar sağlaması halinde başvur-
mamız, bu durumda da bunu ancak
kalabalık bir öğrenci grubu
karşısında, büyük bir anfiye ve
tanınmış tüm tıp adamlarını davet
ettikten sonra yapmamız gerektiğini,
zavallı kurbanın ancak bu şekilde
bilim kürsüsü üzerinde olabilecek en
büyük yararı sağlayacağını söyledi.
Günümüzde ise hemen hemen tüm**

tıp öğrencileri, çözümleri zaten uzun süredir kitaplarda yazan problemlerle boğuşurken, deney odasında hayvanlara akla gelebilecek tüm eziyetleri uygulayabilme hakkına sahip olduklarını düşünüyorlar. Ne var ki bu öğrenciler burunlarını o kitapların arasına sokamayacak kadar tembel ve aptaldırlar. Günümüzün hekimleri, doktorların belirli bir insancılığa ve haysiyete sahip oldukları zamandaki klasik eğitime sahip değiller artık. Artık gençler mümkün olabildiğince erken bir yaşta üniversiteye girmek, derslerini vermek ve ardından bununla tüm dünyanın önünde böbürlenmek istiyorlar.

Parerga & Paralipomena, 220

Müzik, her yerde anlaşılabilen, gerçek anlamda ortak olan dildir: Bu nedenle üzerine tüm ülkelerde ve tüm yüzyıllar boyunca ciddi bir şekilde konuşuldu ve anlamlı, çok şey ifade eden bir melodi, kısa sürede tüm dünyaya yayılmaktadır. Buna karşın anlam yoksunu ve bir şey ifade edemeyen bir melodi yok olup gider. Demek ki bir melodinin içeriği çok daha anlaşılabilir bir şeydir. Fakat melodinin dili kelimeler kullanmaz, daha ziyade istemin tek gerçekleri olan mutluluk ve

acılarından bahseder: Bu nedenle beyinlerimize çok fazla bir şey söyleyemez, fakat kalbimize seslenir. Aksini beklemek, müziği alet etmektir, tıpkı Haydn ve Beethoven'in vaktiyle yollarını şaşırarak başvurdukları resmedici müzikte olduğu gibi. Bildiğim kadarıyla Mozart ve Rossini bu yanılgıya hiç düşmedi.

Parerga & Paralipomena, 222

Kısa boylu, dar omuzlu, geniş kalçalı ve kısa bacaklı bu cinse “güzel olan” demek, ancak cinsel dürtüleri tarafından yönlendirilen erkek bir beynin ürünü olabilir: Kadının tüm “güzelliği” ancak bu cinsel dürtüde mevcuttur. Kadını “güzel olan” yerine “estetik olmayan” olarak tanımlamak daha haklı bir betimleme olurdu.

Parerga & Paralipomena, 382

Günümüzde akademik felsefenin, burada olduğu gibi sadece sözde amacı açısından değil, gerçek ve esas amacı açısından değerlendirilmesi makul karşılanmaktadır. Çünkü günümüzde felsefeyle amaçlanan, gelecekteki hakimlerin, avukatların, hekimlerin, adayların ve öğretmenlerin dünya görüşlerinin derinliklerinde devletin ve hükümetlerin amaçlarına uygun olmasıdır. Buna itiraz etmem ve karışmam, zira bu tür bir devlet yönteminin gerekliliği veya gereksizliği üzerinde yorum yapacak kadar yetkin görmüyorum kendimi. Bunun yorumunu insanları yönet-

mek ve çoğunluğun görüşüne göre sınırsız derecede egoist, adaletsiz, hoşgörüsüz, kıskanç, kötü niyetli ve kıt zekâlı olan bir cinsin milyonlarca mensubu arasında yasaları, düzeni, huzuru ve barışı ve bu arada belirli bir servet edinen azınlığı, bedensel kuvvetlerinden başka hiçbir şeye sahip olmayan çoğunluğa karşı korumak zorunda kalan kişilere bırakıyorum. Bu görev o denli zor ki, kendimi onlarla uygulanacak yöntemler üzerinde tartışacak denli yetkin hissetmiyorum. Benim sloganım daima şu oldu: "Her sabah tanrıya, Roma İmparatorluğunu idare etmek gibi bir yükümlülüğüm olmadığı için

şükrediyorum.” Ne var ki, Hegel’in görüşlerine eşi benzeri görülmemiş imtiyazlar sağlayan şey, bu akademik felsefenin devlet amaçları olmuştur, zira o görüşlere göre devlet “mutlak ve evrimini tamamlamış ahlaki organizma” ve insanoğlunun tüm varlık nedeni devletin varoluşuna endeksli idi.

Geleceğin devlet memurları için bundan daha iyi bir felsefe olabilir miydi ?

*Parerga & Paralipomena,
Üniversite Felsefeleri Hakkında*

Sonsöz

Zamanın Almanya'sında Schopenhauer'in devrim niteliğindeki felsefi düşünceleri entellektüel durgunluk da göz önüne alındığında o denli büyüktü ki, kendisine taraftar değil, müridler yarattı. Ancak tüm müridleri kolayca yönlendirilebilen yağcılar değildi, bazıları bir sonraki kuşağın en yetenekli ve zeki beyinleriydi.

Schopenhauer geç gelen şöhretine ulaşmadan uzun bir süre önce genç Wagner onu beğenerek okudu. Wagner, Schopenhauer Felsefesinin yıkıcı etkisinden çok etkilendi. 1848 Devrimi'nde bu felsefe, Wagner'i (anarşist

Bakunin'le birlikte) Leibzig'te bari-
katlara koşmaya sevk etti. Wagner,
Schopenhauer'in pesimizmi tarafın-
dan adeta büyülenmişti. Genç yaşta
ona beslediği hayranlık, ilk bakışta
birbirleriyle bağdaşmayan iki olgu gi-
bi görünen Özgürlük Savaşı ve Pesi-
mizm bağlantısından, kendine has
anarşik bir Nihilizm yarattı. Yıllar
sonra bile Wagner bestelerinde Scho-
penhauer'in eserlerinden ilham aldı.
Wagner'in Schopenhauer'i, Schopen-
hauer'in eserlerini yorumlamasından
farklı olarak yorumlaması önemsiz
bir ayrıntı (Siegfried gerçekten de or-
yantalist bir teslimiyetçiliğe örnek
olabilecek biri değildir).

Schopenhauer günümüzde bile
yaratıcı beyinler üzerinde etki yara-

tan biridir ve bu beyinlerin her biri onun felsefesine farklı tepkiler vermektedir. Thomas Mann, James Joyce, Samuel Beckett ve Thomas Bernhard gibi ateşli, kıpır kıpır adamlar bile karamsar Schopenhauer'i kendilerine yakın hissettiler.

Schopenhauer'in filozoflar üzerindeki etkisi çok daha çeşitli ve kalıcı oldu. Talihsiz Phillip Mailänder* toplum-birey sorunsalına çok ekstrem bir yanıt buldu. Ona göre fakirlik sorununun tek çözümü, fakirlere istedikleri her şeyi vermektir. Bu yöntem onları derhal sahip olma hırsından kurtaracak ve onları hayatın gelip geçiciliği konusunda aydınlatacaktı.

* Phillip Mailänder, Schopenhauer'in hayranı olan Phillip Batz'ın (1841-1876) kullandığı ad.

Ancak bundan sonra bireysel varlık sorunuyla uğraşabilecek duruma gelebilirlerdi. Mailänder kendisi için var olma sorununu intihar ederek çözdü.

Nietzsche ise olaya farklı bir açıdan yaklaştı. Schopenhauer'den etkilenen en derin görüşlü ve en parlak düşünürdü. Schopenhauer'in istem ile ilgili fikrini tepetaklak etti. Nietzsche, dünyanın ancak çilekeş bir inziva ile karşı konulabilecek kötü, kör bir istem tarafından yönlendirildiğine inanmıyordu. Daha ziyade, iktidarı elde etmek için her şeyi delip geçen bir isteme inanıyordu.

Freud, Schopenhauer'in görüşüyle Nietzsche'nin görüşünü ustaca harmanlayarak ortaya "bilinçdışı"lığı at-

mıştır. Yakın bir geçmişte Schopenhauer geleneksel kuşağın son filozofu ve Freud gibi Avusturyalı olan Ludwig Wittgenstein üzerinde kalıcı bir etki bıraktı. Wittgenstein, Schopenhauer'in karamsarlığından ve mistik dünya görüşünden etkilendi. "Konuşamadığımız şeyler konusunda sessiz kalmalıyız" (Tractus Logico-Philosophicus 7.) şeklindeki meşhur sözü, yüzeysel olarak bakıldığında dil ve anlama dair gibi görülebilir, ama bu sözler aynı zamanda Schopenhauer'in, tarafımızdan daima anlaşılmasız kalacak olan karanlık ve görülmez istemden kopmamız gerektiği şeklindeki görüşüne ürperti verici şekilde benziyor.

Schopenhauer'in bir çırpıda Avrupa'da üne kavuşması bir İngiliz dergisinin eleştirisi sonucu oldu. Ortak duyu ve hisli karamsarlığın karışımı 1848 yılında boşa giden devrim sonrası Avrupasına uyuyordu. Schopenhauer tam 20 yıl gündemdeki filozof oldu ve bu her 50 yılda bir tekrarlandı. Yüzyıl sonunda Schopenhauer yine modaydı.

Paul Strathern Dublin'deki Trinity College'de üniversite öğrenimi gördüğü sırada keşfetti Schopenhauer'i. Bu konuda felsefe öğrencileri her cuma akşamı etkinlikler düzenliyorlardı. Bu kutsal saatlerin adı "shopping hour" olarak kaldı. Paul, kulağında bu sözcüğün çağrışımıyla bir kitapçının önünden geçerken gözü yazarının Schopenhauer olduğu bir kitabın haşlığına takıldı. Bu kitabı aldı ve o günden sonra büyük filozoflar içinde en başına buyruk filozofun hayranı oldu.

Schopenhauer Tarihçesi

- 1788 22 Şubat'ta, Arthur Schopenhauer tüccar Heinrich Floris Schopenhauer ve karısı Johanna'nın (kızlık adı Trosiener) oğlu olarak Danzig'de doğdu.
- 1793 Prusyalıların Danzig'i işgal etme tehlikesinden dolayı aile Hamburg'a göç etti.
- 1799 Arthur ticaret öğrenimini kabul ediyor ve ailesiyle Avrupa gezisine katılıyor.
- 1804 Ticaret eğitimi (1807 yılına kadar)
- 1805 Babanın intiharı
- 1806 İşlerin dağıtılmasından sonra anne Johanna kızı Adele ile Weimar'a taşınıyor. Orada Goethe ile arkadaşlık kuruyor. 20'li yıllarda gezi yazıları ve romanları sayesinde o zamanın Almanyasının en ünlü yazarlarından oluyor.
- 1807 Öğrenimini yarıda bırakan Arthur da Weimar'a geliyor. Özel ders alıyor. Karoline Jagemann'a karşı platonik aşk besliyor.
- 1809 Lise derslerini başarıyor. Babadan kalan miras ödeniyor. Göttinten'de okuyor: Tıp, Doğa Bilimleri, Platon, Kant.
- 1811 Berlin'de yüksek öğrenim: Fichte, Schleiermacher.
- 1813 Savaş yüzünden Berlin'den Weimar'a kaçıyor. Annesiyle kavga. Rudolstadt'daki bir lokantada tezini yazıyor: *Yeter Sebep Önermesinin Dört Kökü*.
- 1814 Annesi ve erkek arkadaşı Gerstenbergk ile büyük kavgalar yaşanıyor. Annesinden kopuş ve Dresden'e göç.
- 1815 Görme ve renkler üzerine, *Irade ve Tasarım Olarak Dünya* adlı eserinin ilk yazılı metni.

Schopenhauer Tarihçesi

- 1818 Brackhaus bu yayını basmayı kabul ediyor. İtalya gezisi.
- 1819 *İrade ve Tasarım Olarak Dünya* yayınlanıyor. İlgi görmüyor. Ailenin Jansip'teki bir ticari kuruluşunun yıkılmasıyla mali sorunları doğuyor. Arthur Almanya'ya dönüyor. Anneyle ve kızkardeşi Adele ile tekrar çatışmalar.
- 1820 Berlin Üniversitesi'nde doçentlik. Hemen hemen hiç dersine giren olmuyor.
- 1821 Şarkıcı Caroline Medon'u seviyor. "Marguet Olayı": Komşusunun yaralanması ve hakaret davası.
- 1822 Tekrar İtalya gezisi
- 1825 Berlin'e dönüş. Üniversite'de yine başarıyı yakalayamıyor.
- 1831 Kolera'dan dolayı Berlin'den Mannheim'a kaçış.
- 1833 Schopenhauer nihayet (28 yıllığına) Frankfurt'a yerleşiyor.
- 1835 *Doğa'nın İradesi Üzerine*
- 1838 Johanna Schopenhauer'in ölümü
- 1839 *İnsan İradesinin Özgürlüğü* Norveç Akademisi tarafından ödüllendiriliyor.
- 1840 *Ahlâkın Temeli* Danimarka Bilim Akademisi'nden ödül almıyor.
- 1844 *İrade ve Tasarım Olarak Dünya'nın* genişletilmiş baskısı çıkıyor.
- 1849 Kızkardeşi Adele'nin ölümü
- 1851 Derme çatma yazılar
- 1853 *Westmister and Foreign Quarterly Rewiew* dergisindeki bir makale ile Schopenhauer'in ünü başlıyor.
- 1859 *İrade ve Tasarım Olarak Dünya'nın* üçüncü baskısı
- 1860 21 Eylül'de Schopenhauer Frankfurt'ta ölüyor

Schopenhauer ve Çağdaşları

- 1808 Napolyon'a karşı İspanyol ayaklanması, Goethe: *Faust*, I.A.v. Humboldt: *Ansichten der Natur*. F. Schlegel karısı Karoline ile katolik oluyor; Alman Hint Filolojisi'ni kuruyor: *Hint Dili ve Bilgelikleri*.
- 1809 Napolyon'a karşı Tirol ayaklanması. Schelling: *Über das Wesender menschelichen Freiheit*. Pierre Joseph Proudhon, Fransız filozof ve anarşist (ölm. 1865); Charles Darwin (ölm. 1882); Goethe: *Die Wahlverwandtschaften*.
- 1810 W.v. Humboldt Berlin Üniversitesi'ni kuruyor. Fichte 1. Rektör (1811). Schleiermacher: *Platos eserleri*.
- 1812 Napolyon'un Rusya Seferi. Fichte: *System der Sittenlehre und Transzendental Logik*
- 1813 Leipzig'de Napolyon'un yenilgisi. Fichte: *Devlet Öğretisi*. Sören Kierkegaard (ölm. 1883).
- 1814 Napolyon çekiliyor. Viyana Kongresi Avrupa'yı yeniden düzenliyor. Fichte'nin ölümü (doğ. 1762)
- 1815 Napolyon Elbe'yi terk ediyor ve tekrar savaşı başlatıyor. Waterloo yenilgisi ve St. Helena'ya sürgün ediliyor.

Schopenhauer ve Çağdaşları

- 1818 Hegel Berlin'de ders vermeye başlıyor, çok dinleyicisi var. Hegel: *Felsefe Bilimi Ansiklopedisi*. Karl Marx doğuyor (ölm. 1883).
- 1820 Friedrich Engels doğuyor (ölm. 1895); İngiliz filozof Herbert Spencer doğuyor (ölm. 1903). Hegel: *Hukuk Felsefesi*.
- 1821 Napolyon ölüyor. (doğ. 1769); Chavles Baudelaire doğuyor (ölm. 1867); Feodor Dostoyevski doğuyor (ölm. 1881); Gustave Flaubert doğuyor (ölm. 1880).
- 1828 Henrik İbsen doğuyor (ölm. 1906); Leo Tolstoy doğuyor (ölm. 1910). F. Schlegel: *Yaşamın Felsefesi*.
- 1829 F. Schlegel ölüyor (doğ. 1772). F. Schlegel: *Tarih Felsefesi*. A.W. Schlegel: *Hint Kütüphanesi*. Herbart: *Genel Metafizik*.
- 1830 Paris'te Temmuz ihtilâli.
- 1831 Hegel Berlin'de koleradan ölüyor.
- 1832 Goethe ölüyor (doğ. 1749)
- 1836 Heine: *Romantik Okul*. Emerson: *Doğa*. C. Th. Fechner: *Olümden Sonraki Yaşam*.
- 1844 Friedrich Nietzsche doğuyor. (ölm. 1900)
- 1848 İhtilâl yılı. Paris, Viyana, Roma, Macaristan ve Böhmen'de ayaklanmalar. Frankfurt'ta Poulskirchen parlamentosu. Marx/Engels: *Komünist Manifesto*.
- 1854 Schelling'in ölümü (doğ. 1775). Papa Meryem'in lekesiz gebe kaldığı dogmasını çıkartıyor.
- 1856 Sigmund Freud doğuyor (ölm. 1939)
- 1859 Garibaldi önderliğinde Habsburg iktidarına karşı İtalyan kurtuluş savaşı. Edmund Husserl, Alman filozof, fenomenolojinin kurucusu, doğuyor (ölm. 1938)
- 1860 Abraham Lincoln Amerika'nın başkanlığına seçiliyor.

“Yaşam nahoş bir şey,” dedi 23 yaşındaki Schopenhauer akşam çayında yaşlı Wieland’a, “Bunun üzerine düşünmeyi ilerletmeye karar verdim.” diye ekledi.

Gün gelip o zamanın Almanyasında en iyi romancılar arasına giren annesi Johanna’ya doktora tezi “Yeter Sebep Önermesinin Dört Kökü”nü uzattığında, “Bu eczacılar için yazılmış bir kitap olmalı, “ alaycı yanıtını aldı. Genç dahi “Senin kitaplarından çatı katlarında bile örnek kalmadığında benimki okuncaktır,” karşılığını verdi. Annesi bu kez “ Senin eserlerinden ise tüm baskılar elde kalacaktır.” diye parladı.

Alman felsefesinde yıllarca kimse bu filozofu ciddiye almadı. Arthur Schopenhauer, 1819 yılında asıl eserinin önsözüne şunları yazmıştır: “Artık son başvuracağım yol. okurlara bir kitabı okunmasa bile kullanmasını bilmeyi hatırlatmaktır. Bu kitap birçok kitap gibi kütüphanenin bir boşluğunu doldurabilir... Veya entel bir kız arkadaşın tuvalet veya çay masasına konulabilir. Eleştirilirse en iyisi olur tabii.”

ISBN: 975 - 7809 - 35 - 7

